

YOSHLAR O'RTASIDA IJTIMOYIY-FALSAFIY YONDASHUVNI MUSTAHKAMLASH ORQALI KIBERJINOYATCHILIKNI OLDINI OLISH

Zokirjonov Azizbek Zokirjon o'g'li

Namangan viloyat ichki ishlar boshqarmasi hodimi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17509752>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-oktabr 2025 yil
Ma'qullandi: 28-oktabr 2025 yil
Nashr qilindi: 31-oktabr 2025 yil

KEYWORDS

kiberjinoyatchilik, yoshlar, falsafiy yondashuv, axborot madaniyati, raqamli xavfsizlik, ma'naviyat, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari.

ABSTRACT

Ushbu maqolada yoshlar o'rtasida ijtimoiy-falsafiy yondashuvni mustahkamlash orqali kiberjinoyatchilikning oldini olish masalalari tahlil qilinadi. Qolaversa, kiberjinoyatchilikning mohiyati, uning ijtimoiy va ma'naviy ildizlari, yoshlar ongiga ta'siri, shuningdek, bu jarayonda falsafiy tafakkurning o'rni yoritilgan. Maqolada kiberjinoyat nafaqat texnik, balki ijtimoiy-falsafiy muammo sifatida ko'rib chiqiladi. Yoshlar orasida axborot madaniyati, raqamli savodxonlik va ma'naviy immunitetni shakllantirishning ahamiyati asoslab beriladi. Shuningdek, ta'lim tizimi, oila, jamiyat va davlat siyosatining bu boradagi roli tahlil etiladi

Yangilanib borayotgan dunyoda yangi texnologiyalar, elektron xizmatlar bizning kundalik hayotimizning ajralmas qismiga aylanib kelmoqda. Insonlar kundan-kun axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga tobora ko'proq qaram bo'lib borayotganligini hisobga olsak, ushbu texnologiyalardan o'zimizni himoyalash va ular to'g'ri foydalana olish bugungi kuning asosiy mavzusiga aylanmoqda.

Kiberjinoyatchilik hozirgi kunda bizga kirib kelayotgan yangi tushinchalardan biri bo'lib, unga berilgan ta'riflar turlicha. Kiberjinoyatchilik - bu raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan vujudga kelgan yangi turdagi ijtimoiy xavfli hodisadir. Kompyuterlar, tarmoqlar va internet platformalari orqali amalga oshiriladigan jinoyatlar bugungi kunda inson faoliyatining barcha sohalariga kirib kelgan. Kiberjinoyatlar orasida firibgarlik, kompyuter tizimlariga noqonuniy kirish, shaxsiy ma'lumotlarni o'g'irlash, virusli dasturlar tarqatish, yolg'on axborotlar bilan manipulyatsiya qilish kabi turlar eng ko'p uchraydi.¹

Ularning ijtimoiy mohiyati shundaki, bunday jinoyatlar nafaqat moddiy zarar yetkazadi, balki insonning shaxsiy hayot daxlsizligi, axborot xavfsizligi va jamiyatdagi ishonch muhitiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, kiberjinoyatchilik nafaqat texnologik, balki ijtimoiy-falsafiy muammo sifatida o'rganilishi lozimligi ta'kidlash joiz.

Shuningdek, bugungi kunning yoshlari internet avlodi hisoblendi. Ular bolalikdan boshlab raqamli texnologiyalar bilan yashaydi, muloqot qiladi hamda o'rganadi. Shu sababli ularning

¹ Abdullayev A. Axborot xavfsizligi va kiberxavfsizlik asoslari. Toshkent: TATU nashriyoti, 2020.

axborot makonidagi faoliyati jamiyatdagi kiberxavfsizlik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatishini unutmash kerak.

Yoshlar orasida kiberjinoyatlarga aralashish sabablari turlicha bo'lishi mumkin: texnologiyaga qiziqish, psixologik omillar, moddiy manfaat, nazoratning yetishmasligi yoki shunchaki bexabar bo'lish. Masalan, ko'plab yoshlar internetda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishning ahamiyatini yetarlicha tushunmaydi, bu esa ularni jinoyatchilar uchun oson nishonga aylantiradi.²

Shu bilan birga, yoshlar o'rtasida "virtual erkinlik" tushunchasi ham noto'g'ri talqin qilinadi. Ba'zi insonlar internetda anonimlik ularga hamma narsaga ruxsat beradi, deb o'ylaydi. Aslida esa har bir onlayn harakat, yozilgan so'z yoki tarqatilgan ma'lumot uchun ham javobgarlik mavjud. Bu tushunchani shakllantirish uchun insonlarda ijtimoiy-falsafiy yondashuvni ham shakllantirish muhim o'rin tutadi.

Kiberjinoyatning ildizida inson omili — ya'ni ong, axloq va ma'naviyat yotadi. Falsafiy yondashuv bu muammoni faqat texnik yoki huquqiy masala sifatida emas, balki axloqiy va ijtimoiy hodisa sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi.³

Falsafaning asosiy vazifasi inson tafakkurini shakllantirish, uni yaxshilik va yomonlik, adolat va adolatsizlikni ajrata bilishga o'rgatishdir. Shuning uchun kiberjinoyatchilikni kamaytirish uchun eng avvalo insonning ichki dunyosini, uning ongini, mas'uliyat hissini o'zgartirish kerak bo'ladi. Axborot texnologiyalarini to'g'ri tushungan, ma'naviy barkamol shaxs hech qachon ularni g'arazli maqsadda ishlatmaydi.

Kiberjinoyatlarning falsafiy tahlili shuni ko'rsatadiki, bu hodisa jamiyatning ma'naviy holati bilan chambarchas bog'liq. Agar insonda vijdon, adolat, halollik kabi qadriyatlar ustuvor bo'lsa, u internetda ham mas'uliyatli bo'ladi. Shu sababli yoshlar orasida falsafiy tafakkurni rivojlantirish — bu kiberjinoyatlarga qarshi kurashning eng samarali yo'li hisoblanadi.

Shu bilan bir qatorda yoshlar ongida ijtimoiy-falsafiy yondashuvni shakllantirishda ta'lim tizimi eng muhim soha hisoblanadi. Maktablardan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan bosqichlarda kiberxavfsizlik madaniyatini o'rgatish, axborotdan to'g'ri foydalanish qoidalarini singdirish, qolaversa uning oqibatlarini ham tushuntirib borish zarur. Bu jarayonlar nafaqat bilim, balki ong va mas'uliyatni ham shakllantiradi. Axborot texnologiyalarini to'g'ri qo'llay bola, ularning xavfini anglagan yosh kiberjinoyat qurboni ham, jinoyatchisi ham bo'lmaydi.

Kiberjinoyatchilikka qarshi kurashda faqat ta'lim yoki ijtimoiy-falsafiy yondashuvning o'zi yetarli bo'lmaydi, bunda oilaning o'rni beqiyosdir. Farzandning internetdagi faoliyatini nazorat qilish, lekin uni cheklamasdan, balki to'g'ri yo'naltirish ota-ona uchun juda muhim. Ota-onalar farzandlariga axborot makonida qanday xavflar borligini, qanday sahifalardan saqlanish kerakligini tushuntirib borishlari lozim.⁴

Shuningdek, jamoatchilik, nodavlat tashkilotlar, yoshlar markazlari, OAV va ijtimoiy tarmoqlar ham bu borada faol ishtirok etishlari kerak. Jamiyatda raqamli madaniyatni rivojlantirish uchun ommaviy axborot vositalarida foydali kontent, ijtimoiy roliklar, o'quv loyihalarini ko'paytirishi muhim deb hisoblayman.

² Xasanov D. *Raqamli madaniyat va yoshlar ongida axborot immuniteti*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.

³ To'xtayev O. *Kiberxavfsizlikning falsafiy jihatlarini*. "Falsafa va hayot" jurnali №2, 2022.

⁴ Safarov A. *Internet etikasi va yoshlar tarbiyasi*. "O'zbekiston ijtimoiy fanlari" jurnali, №3, 2021

O'zbekiston Respublikasi so'ngi yillarda kiberxavfsizlikni mustahkamlashga qaratilgan qator qonun va dasturlarni amalga oshirmoqda. Jumladan, "Axborot xavfsizligi to'g'risida"gi qonun, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, "Kiberxavfsizlik markazi" faoliyati – bularning barchasi kiberjinoyatlarga qarshi tizimli yondashuvni ta'minlamoqda.⁵

Falsafiy yondashuv kiberjinoyatchilikka qarshi kurashda inson omilini markazga qo'yadi. Texnik vositalar orqali xavfsizlikni ta'minlash mumkin, ammo ong va ma'naviyatni o'zgartirmasdan, barqaror natijaga erishib bo'lmaydi. Shuning uchun yoshlar o'rtasida axborotga ongli munosabatni, mas'uliyatni, tanqidiy fikrlashni va halollikni tarbiyalash — kiberjinoyatlarning eng asosiy profilaktikasi hisoblanadi.

Kiberjinoyatchilikni kamaytirish uchun texnik himoya vositalarini yaratish bilan bir qatorda, yoshlarga oqibatlarini tushuntirish zarur. Har bir yosh o'zini axborot makonining mas'uliyatli ishtirokchisi sifatida his qilganida, u nafaqat o'zini, balki jamiyatni ham himoya qiladi.

Demak, yoshlar o'rtasida ijtimoiy-falsafiy yondashuvni mustahkamlash — bu kiberjinoyatchilikka qarshi kurashning asosiy garovi, raqamli jamiyatda barqarorlikni ta'minlovchi poydevordir. Kiberxavfsizlik faqat texnologik muammo emas, balki insonning ma'naviy barkamolligi, tafakkuri va madaniyat darajasi bilan uzviy bog'liq. Shu bois, falsafiy fikrlash, axborot madaniyati va ma'naviy tarbiyani uyg'unlashtirish orqali biz yoshlar ongida haqiqiy kiberxavfsizlikni ta'minlay olamiz.

Yoshlar ongida falsafiy yondashuvni shakllantirish — ularning tafakkurini mustahkamlash, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, har bir axborotni tahlil qilish va xulosaga kelish qobiliyatini oshirish demakdir. Kiberjinoyatlarga qarshi kurashda aynan shu jihatlar muhim o'rin tutadi. Chunki texnologiyalar faqat vosita, ularni qanday maqsadda ishlatish esa inson ongiga, ma'naviyatiga bog'liqdir.

Bugungi yoshlar internet orqali butun dunyo bilan bog'lanish imkoniyatiga ega. Bu imkoniyat ularga ta'lim, ish, ijod va rivojlanish uchun keng maydon ochib beradi. Biroq shu bilan birga, virtual makon axloqiy, mafkuraviy va madaniy tahdidlarni ham o'z ichiga oladi. Shuning uchun yoshlar ongida axborotga nisbatan falsafiy qarash — ya'ni har bir ma'lumotning asl mohiyatini, manbasini, maqsadini tushunish ko'nikmasini shakllantirish juda muhim.

Ijtimoiy-falsafiy immunitet deganda, insonning zararli g'oyalar, yolg'on axborot va manipulyativ ta'sirlarga qarshi ichki mustahkamlik darajasi tushuniladi. Bu immunitetni shakllantirish uchun yoshlar o'rtasida ma'naviy-ma'rifiy tarbiya kuchaytirilishi, ommaviy axborot vositalarida raqamli madaniyat targ'ib qilinishi, ijtimoiy tarmoqlarda mas'uliyatli xatti-harakatni o'rgatuvchi loyihalar amalga oshirilishi kerak.⁶

Ta'lim muassasalari avvalida aytib o'tganimizdek kiberxavfsizlik madaniyatini shakllantirishda asosiy o'rinni egallaydi. Maktablarda "Axborot madaniyati asoslari", "Kiberxavfsizlik saboqlari" kabi darslar yo'lga qo'yilishi yoshlarni virtual dunyodagi xavflardan himoya qilishga xizmat qiladi. Oliy o'quv yurtlarida esa informatika, huquq va sotsiologiya yo'nalishlarida kiberjinoyatchilikning falsafiy, huquqiy va psixologik jihatlarini o'rganilishi zarur.

⁵ "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni

⁶ Xasanov D. Raqamli madaniyat va yoshlar ongida axborot immuniteti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.

Shu orqali yoshlar nafaqat texnik bilimga, balki tahliliy va ma'naviy fikrlash qobiliyatiga ham ega bo'ladilar.

Axborot makonida madaniyat — bu insonning raqamli muhitdagi axloqiy me'yorlarga amal qilishi, hurmat, halollik, mas'uliyat va tolerantlikka rioya etishidir. Yoshlar bu fazilatlarini egallagan sari, internet makonida jinoyatchilik holatlari kamayadi.⁷

Kiberjinoyatlar ko'p hollarda axborot savodsizligi natijasida sodir bo'ladi. Shuning uchun yoshlar orasida raqamli savodxonlikni oshirish, ularni shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi, parollarni himoya qilish, ishonchsiz havolalardan saqlanish kabi oddiy amaliy ko'nikmalarga o'rgatish ham muhimdir.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, Kiberjinoyatchilikni kamaytirish uchun texnik himoya vositalarini yaratish bilan bir qatorda, inson omiliga, ya'ni yoshlarning ongiga ta'sir etish zarur. Har bir yosh o'zini axborot makonining mas'uliyatli ishtirokchisi sifatida his qilganida, u nafaqat o'zini, balki jamiyatni ham himoya qiladi.

Demak, yoshlar o'rtasida ijtimoiy-falsafiy yondashuvni mustahkamlash — bu kiberjinoyatchilikka qarshi kurashning asosiy garovi, raqamli jamiyatda barqarorlikni ta'minlovchi poydevordir. Kiberxavfsizlik faqat texnologik muammo emas, balki insonning ma'naviy barkamolligi, tafakkuri va madaniyat darajasi bilan uzviy bog'liq. Shu bois, falsafiy fikrlash, axborot madaniyati va ma'naviy tarbiyani uyg'unlashtirish orqali biz yoshlar ongida haqiqiy kiberxavfsizlikni ta'minlay olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayev A. Axborot xavfsizligi va kiberxavfsizlik asoslari. – Toshkent: TATU nashriyoti, 2020.
2. Abdullayeva M. Kiberjinoyatlarning sotsiologik tahlili. – “Huquq va burch” jurnali, №4, 2023.
3. To'xtayev O. Kiberxavfsizlikning falsafiy jihatlari. – “Falsafa va hayot” jurnali, №2, 2022.
4. Safarov A. Internet etikasi va yoshlar tarbiyasi. – “O'zbekiston ijtimoiy fanlari” jurnali, №3, 2021.
5. “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi. – O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni.
6. Xasanov D. Raqamli madaniyat va yoshlar ongida axborot immuniteti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
7. Turdiyev Sh. Yoshlarning axborot makonidagi faoliyati va ma'naviy xavfsizlik. – Toshkent: TMI nashriyoti, 2022

⁷ Turdiyev Sh. Yoshlarning axborot makonidagi faoliyati va ma'naviy xavfsizlik. – Toshkent: TMI nashriyoti, 2022